

УДК: 31.9:37.015.

Шкіренко О.В.

кандидат психологічних наук (Ph.D),
старший викладач кафедри методики мов та літератури
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

Піча Л.М.

старший викладач кафедри іноземних мов
Державного університету телекомунікацій

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

Зазначено, що комунікативна культура педагога являє собою особистісне утворення, яке синтезує педагогічний досвід та передбачає передачу знань, інформації вербальними та невербальними засобами. Окреслено психологічні особливості розвитку комунікативної культури вчителя, які полягають у врахуванні когнітивних, емоційних, мотиваційно-вольових процесів, в актуалізації вищих психічних функцій особистості.

Ключові слова: особистість педагога, психологічні особливості розвитку комунікативної культури вчителя

Ефективно організувати процес навчання і виховання педагогу неможливо без комунікативної культури, яка передбачає передачу знань, інформації, досвіду вербальними та невербальними засобами на засадах Добра, Краси, Істини, Любові. Адже саме любов є вихідною цінністю для розгортання морально-відповідального життя людини. «Любов довготерпить, любов милосердствує, не задрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить. Ніколи любов не перестає» [2, с.1417].

Специфіка комунікативної культури педагога полягає в тому, що вона виступає як особистісне утворення, яке синтезує педагогічний досвід, ціннісну

орієнтацію, психологічну, педагогічну свідомість, які надають цілісності особистості завдяки готовності педагога до спілкування з учнями, колегами, батьками школярів[4; 5].

На основі аналізу теоретичних досліджень сучасних науковців, ми окреслили психологічні особливості розвитку комунікативної культури педагога, які полягають у врахуванні когнітивних, емоційних, мотиваційно-вольових процесів, в актуалізації свідомості, самосвідомості, волі – вищих психічних функцій особистості.

Когнітивні процеси виявляються в системності, глибині, стійкості пізнавальних інтересів та емоційно-ціннісних переживань, які виражаються у здатності до інтеграції різних світоглядних позицій, у здібності отримувати необхідну інформацію, у прояві співчуття, емпатії у процесі спілкування, у врахуванні точки зору іншої людини, у пізнанні світу, себе, оточуючих людей, у вмінні цінувати життя, у прагненні до самоаналізу, саморозвитку з опорою на духовно-моральні цінності.

На думку М.Й. Боришевського, емоційна складова несе в собі домінуюче психологічне навантаження, оскільки саме в ньому виражається ставлення особи до інших людей, Всесвіту і визначає його як «своєрідне внутрішнє мірило духовно-моральної сприйнятливості особи» [3, с.21].

Емоційно-вольова сфера педагога – узгодженість складних психічних (емоційних і вольових) процесів, які відображають ставлення людини до дійсності. Емоції і воля здійснюють регулювальну функцію, спонукають особистість до знань, праці, вчинків.

Сформованість емоційно-вольової сфери вчителя виявляється в умінні своєчасно та обдуманно приймати рішення, особливо у складних обставинах, у гальмуванні негативних емоцій, прагнень та дій, у здатності педагога долати труднощі, що виникають на шляху досягнення мети. Емоційно-вольова сфера допомагає вчителю доводити до кінця розпочату справу, долаючи всі перешкоди, які зустрічаються на шляху до її виконання, відчуваючи позитивні відчуття.

Мотиваційна спрямованість, когнітивні, емоційні процеси особистості залежать від вольового потенціалу особистості, тому що воля є механізмом, який дає можливість керувати власною поведінкою, психічними процесами та мотивацією. У волі відображається активність людини, яка спрямована не на зовнішній світ чи інших людей, а на саму себе. Вольова регуляція характеризується свідомою навмисністю поведінки, що ґрунтується на розробці програми досягнення мети, свідомим вибором певного способу дії з ряду можливих, оцінкою перепон на шляху до мети, необхідністю мобілізації вольових зусиль для подолання перешкод [1].

Мотиваційно-вольові процеси педагога характеризуються прагненням до самоаналізу, критичним ставленням до власних вчинків під час навчання та повсякденної діяльності, необхідністю мобілізації вольових зусиль для подолання перешкод, змогою свідомо регулювати свої думки, емоції, дії.

Воля як особлива динамічна характеристика мотивів, форма психологічної активності людини є внутрішнім регулятором поведінки і виступає у ролі вирішального чинника, який впливає на вибір і практичну реалізацію поведінки людини. Виконуючи регулятивну функцію, воля впливає на боротьбу мотивів у процесі діяльності і з метою збереження, ствердження обраної мети. Вона є стрижнем структурної організації особистості [1].

На ґрунті професійних знань формується не тільки комунікативна культура, але й педагогічна свідомість — принципи і правила, які є засадовими щодо дій і вчинків викладача. Ці принципи і правила кожний педагог виробляє и підставі власного досвіду, але осмислити, усвідомити їх можна лише за допомогою наукових знань, що потребують систематичного поповнення. Слід зауважити, що складність навчання педагога, набуття професійної компетентності полягає і в тому, що комунікативна культура має формуватися водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує розвиненого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної

мети, уявляти технологію їх застосування.

Отже, з урахуванням викладених вище роздумів можна дійти висновку, що психологічні особливості розвитку комунікативної культури педагога полягають у врахуванні когнітивних, емоційних, мотиваційно-вольових процесів, в актуалізації свідомості, самосвідомості, волі – вищих психічних функцій особистості. Подальші дослідження у цьому напрямі передбачають розробку концептуальної моделі розвитку комунікативної культури педагога та відповідних методичних рекомендацій педагогічним працівникам.

Література:

1. Бех І.Д. Від волі до особистості. - К.: Україна - Віта, 1995. - 202с.
2. Біблія.– К.: УБТ, 1988 – 1523 с.
3. Боришевський М.Й. Моральна саморегуляція поведінки особистості: понятійний апарат. - К.: ІП АПН України, 1993. – 24 с.
4. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування)/ С.Д. Максименко, М.М. Заброцький. - К.: Главник, 2005. – 112 с.
5. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Навчальний посібник / К. : Центр учбової літератури, 2008.- 224 с.

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PEDAGOGUE COMMUNICATIVE CULTURE

Olena Shkirenko

Lesia Picha

It is noted that the communicative culture of a teacher is a personal entity that synthesizes pedagogical experience and involves the transfer of knowledge, information verbal and non-verbal means. The psychological features of the development of the teacher's communicative culture, which consist in taking into account cognitive, emotional, motivational-volitional processes, in updating the higher mental functions of the personality are outlined.

Key words: personality of the teacher, psychological peculiarities of the development of the communicative culture of the teacher